

Írta: Blasszauer Róbert

Ápolásetika

A tantárgy oktatásának története a Batthyány-Strattmann László Egészségügyi Szakközépiskola és Gimnáziumban

Lapunk 3/4-es számában összeállítást közöltünk a segítő szakemberek képzéséről. Ebben az összeállításban bemutattunk néhány főiskolát, ahol szociális munkás-, szociálpedagógus, pszichopedagógus képzés folyik. Tettük ezt anélkül, hogy a teljesség igényét felvállaltuk volna, hiszen egyre több felsőoktatási intézményben hoznak létre ilyen profilú szakot, sőt, mint láthatjuk, a középfokú képzéstől sem idegen az e fajta gondolat. A segítő szakemberek képzése nem tekint hosszú múltra vissza Magyarországon, de külföldi partnerek által is érdeklődéssel figyelt sokszínűség jellemzi. Fakad ez nyilván abból, hogy a rendelkezésre álló külföldi modelleket nem „egy az egyben” kívánja átvenni a hazai szakma, hanem a belső igényekhez, szükségletekhez és lehetőségekhez igazítja. Lehet, hogy városonként, főiskolánként egy-egy újabb irányzat, újabb „iskola” fog születni? Azt gondoljuk, a sokszínűség semmiképpen sem válhat a szakma szégyenére!

*Előző lapszámunkban megkezdett körképünk teljesebbé tételét szolgálja a mellékelt tanulmány. Várjuk más intézmények jelentkezését a KÖR szélesítésére, a KÉP gazdagítására.
(A szerk.)*

1990. május 4-én levelet írtam az akkor még Kállai Éva névre hallgató – a Batthyány-Strattmann László nevet 1990. október 28-án, névadónk születésnapján vettük föl –intézmény szakoktatói nevében a Művelődésügyi (időközben „és Közoktatási”-vá avanszált) Minisztériumnak, melyben engedélyt kértem arra, hogy – idézem – „az 1990/91-es tanévtől iskolánk 2 éves, felnőtt szakápolói végzettséget biztosító tagozatán, illetve 4. osztályaiban filozófia helyett heti 1 órában Egészségügyi etika – ápolásetika tantárgyat taníthassunk.” Bevezetését – olvasható a levélben – az „új értékpreferenciák miatt tartjuk indokoltnak, ugyanakkor (az ápolásetika) fontos állomása lesz a hivatásra nevelés megalapozásának is, (hiszen) témái, illetve témakörei szoros sorrendben követik a területi szakmai gyakorlatokon és az ápolásban tapasztaltakat, tanultakat. Kapcsolódunk mindazon etikai problémákhoz, amelyekkel a tanulók nap, mint nap találkoznak munkájuk során, illetve találkozni fognak egészségügyi dolgozókként. További cél az, hogy az ápolás színvonalának és az ápolónői társadalom megbecsülésének növelése érdekében elsajátíttasson, illetve tudatosíttasson alapvető etikai, etikett és magatartási formákat oly módon, hogy ezek a gyakorlati alkalmazás során beépüljenek a tanulók személyiségébe.”

Az etika-egészségügyi etika tantárgy tanításával kívántuk megismertetni a tanulókat az etikai elmélet alapelveivel, segíteni őket abban, hogy ezeket az alapelveket alkalmazni tudják valamely etikai probléma megoldásában. Munkájuk során az ápolók, sőt a tanulóápolók is kerülnek, kerülhetnek olyan szituációkba, amikor a döntés igen nehéz. Hiszen előfordul, hogy nem pusztán a jó és rossz között kell dönteni. Döntési alternatívaként szerepelhet a lehetséges, az elfogadható, sőt az elfogadhatatlan is.

A Népjóléti Minisztérium véleményezése alapján: „Igen jó kezdeményezésnek tartjuk a tantárgy bevezetését, a téma gondozását az iskola részéről. Biztosan jó hatással lesz nemcsak az iskola tanulóira, hanem elterjedésével – ami várható – a szakképzésre is.” Megkaptuk a minisztérium hozzájárulását az „Egészségügyi etika – ápolásetika” tantárgyszerű oktatásához. Igaz, nem a Bevezetés a filozófiába rovására, mert annak tanításától a minisztériumnak nem állt módjában eltekinteni. A fel-, illetve meghatalmazás birtokában kidolgoztuk a tantervet és az óratervet (a negyedikesek heti egy, a szakápolói tagozatra járók heti két órában tanulták, tanulják a tárgyat) az alábbi bontásban:

ETIKA TANMENET

Gyermek-szakápoló

Bevezető óra

A tantárgy ismertetése

1. Az etika fogalma, kialakulása
2. Általános etika, szaketika
3. Az egészségügyi etika története
4. Etikai alapfogalmak
5. Hippokratészi eskü
6. A gyermekápoló titoktartási kötelezettsége
7. Az Ápolónők Nemzetközi Kódexe
8. Az emberi Jogok Nemzetközi Törvénye
9. Az emberi, gyermeki jogok érvényesülése az egészségügyben
10. Az egészségügyi etikett
11. A munkakapcsolatok etikája. A team-munka etikája
12. Az új beteg fogadása, felvétele az egészségügyi intézménybe
13. A bizalom
14. A gyermekápoló, mint a gyermek érdekképviselője
15. Az intimitás jelentősége a gyermekápolói munkában
16. A gyermekápoló tájékoztatási kötelezettsége
17. Az önrendelkezési jog
18. A „nyitott gyermekkorház”
19. Az intenzív ellátást igénylő beteg ápolásának etikai kérdései
20. A gyógyíthatatlan betegségben szenvedő gyermek ápolásának etikai kérdései
21. A fájdalom és a szenvedés enyhítésének etikája
22. Az életminőség
23. Az eutanázia-teratanázia
24. A haldokló gyermek ápolásának etikai kérdései
25. A halott ellátásának etikai kérdései
26. A gyász és a kegyelet
27. Az abortusz. A magzatvédő törvény
28. A szerv- és a szövetátültetés
29. Az embereken végzett kísérletek etikája. A Helsinki Nyilatkozat
30. Etikai bizottságok
31. Hibák, tévedések az egészségügyben

32. Szakközépiskola Felnőtt-szakápoló

1. Általános etika, szaketika, az egészségügyi etika fogalma, jellemzői
2. A személyiség fogalma, tisztelete és az emberi jogok
3. Hippokratészi eskü (paternalizmus, autonómia)
4. Az ápolás története
5. Az Ápolónők Nemzetközi Kódexe
6. Az egészségügyi etikett
7. Az ápolók munkatársi kapcsolatainak etikája. A team-munka etikája
8. Az új beteg fogadása az egészségügyi intézményben
9. Az intimitás szerepe az egészségügyi ellátásban
10. A bizalom
11. A kommunikáció etikai kérdései az egészségügyi dolgozók és ápolójuk vonatkozásában
12. A betegek tájékoztatásának etikája
13. Az önrendelkezéshez való jog. A felvilágosításon alapuló beleegyezés
14. A gyógyíthatatlan betegek tájékoztatása. A hozzátartozók informálása
15. Az orvosi-egészségügyi titoktartás
16. Társadalmi érdek – személyi autonómia az embereken végzett orvosbiológiai kutatásokkal, kísérletekkel kapcsolatban
17. A Helsinki Nyilatkozat
18. Az abortusz
19. Az életminőség
20. A beteg fájdalmának és szenvedésének etikai kérdései
21. Az idős betegek ápolásának etikai kérdései
22. Az eutanázia
23. Az ún. „élő végrendelet”
24. Az egészségügyi vizsgálatok és beavatkozások etikai kérdései. Az egészségügyi műhiba
25. A gyógyszerelés etikai problémái (placebo)
26. Az AIDS etikai kérdései
27. A szerv- és szövetátültetés etikája
28. A beteg elbocsátásának etikája. A hála, a hálapénz
29. Az ápoló felelőssége Az ápoló, mint a páciens érdekképviselője
30. Gyászreakció, a kegyelet, a halott emlékének védelme
31. Az etikai bizottságok
32. Ismétlés

Munkánkról egy év múlva beszámolót készítettünk. Ebből idézek:

„Az ápolásetikának a nővérképzésbe való bevezetése a következő kérdéseket veti fel:

- Mi legyen az ápolásetika tartalma?
- Mikor kell bevezetni, mikor kell tanítani?
- Hogyan lehetséges a tanítás hatékony értékelése?
- Ki legyen az, aki tanítja?

Az ápolásetika tartalmát meghatározó tényezők:

Először: a segítő kapcsolatokban, így az ápolásban is alapvető jelentőségű az erkölcs. Az ápolói hivatás különösen megköveteli az etikus viselkedést, amely ismereteket és erkölcsi szándékot feltételez.

Másodszor: a belső morális értékek adnak segítséget és esélyt arra, hogy az ápoló az élet történései között eligazodjék.

Harmadszor: az ápolásetika tartalma azokra a morális döntésekre vonatkozik, amelyekkel a nővérek mindennapi munkájukban találkoznak. A szakértelem és az emberség készít elő minden döntést a nővéri munkában, és jelentkezik a beteg-nővér, tanuló-szakoktató-nővér, nővér-orvos kapcsolatrendszerben.”

A tantervben célul tűztük ki, hogy a tanulók:

- legyenek alkalmasak az élet értelmének társadalmi szempontból történő megítélésére,
- a tantárgy fejlessze ki a lelkiismeretesség, a beleélés, az áldozatkészség etikai normáit, ezek alapján a tanuló legyen képes a megfelelő döntéshozatalra, a beteg érdekeinek felelősségteljes képviselésére,
- ismerjék a hallgatók a kórházi élet belső folyamatainak, a kórház és a külvilág kapcsolatainak etikai kérdéseit, a beteg társadalmi helyzetéből adódó etikai problémákat és ezek megoldásait.

A tanítás során – miként a nővéri gyakorlatban is – a következő három alapvető gondolatnak kell végigvonulnia:

- az ápolói kompetencia
- a szánalom, a részvét és az együttérzés megfogalmazása
- a valódi elkötelezettség rögzítése.

A tantárgyat célszerű „a tanítási ciklusnak arra a részére helyezni, amikor a hallgatóknak legalább minimális szintű ápolási ismereteik vannak. A beteggel még segítő kapcsolatban nem levő, ápolási ismeretekkel nem rendelkező hallgató csak saját élettörténetéből tud tapasztalatokat meríteni, és lehetséges, hogy ez a tapasztalat sem mélységében, sem sokszínűségében nem tartalmaz etikai problémát.”

Igen hamar kiderült, hogy az általunk használt egyetemi jegyzet (írta: dr. Blasszauer Béla) föl kell váltanunk középiskolásoknak szóló kézikönyvvel és olvasókönyvvel. Munkaközösségünk ezeket is elkészítette, s büszkén mondhatom, hogy azóta – ennek két éve – Magyarország több tucatnyi középiskolájában a mi munkánkból tanulnak a leendő egészségügyi dolgozók. Sőt! Továbbképzés keretében idősebb és tapasztaltabb ápolók is megismerkedtek programunkkal – egyebek között azokon az ápolásetikai konferenciákon, amelyekről a továbbiakban még szeretnék beszélni.

Tankönyvünk az alábbi témaköröket öleli föl:

- az etika-ápolásetika története
- az ápolói etikett
- a munkakapcsolat etikája
- a betegfelvétel, a betegellátás etikai kérdései, a nővér-beteg viszony elemzése
- a titoktartás
- a betegtájékoztatás, a tájékoztatáson alapuló beleegyezés
- az intimitás
- az orvosbiológiai kutatások, az ún. emberkísérletek
- a halál és a haldoklás

Függeléke tartalmazza az 1975-ös Helsinkai Nyilatkozatot, az Ápolónők Nemzetközi Kódexét, az 1972. évi magyar egészségügyi törvény vonatkozó passzusait, az 1972/11. egészségügyi miniszteri rendeletet stb.

Olvasókönyvünk-szöveggyűjteményünk első része kresztómátia, azaz olyan gyűjtemény, amely hasznos (krétosz) tudnivalókat tartalmaz. Második része szépirodalmi alkotásokból, újságcikkekből, tanulmányokból tematikusan válogatott szemelvényekből áll. A feldolgozást megkönnyítendő egy-egy anyagrész végén kérdéseket-feladatokat talál a téma után érdeklődő olvasó, aki – végigolvasva a könyvet – azt találja a majd, hogy nemcsak elsajátítandó anyagot, hanem kordokumentumot is a kezében tart. Olyant, amelyet évek múltán is fellapozhat egészségügyi dolgozóként, „vagy azért – idézem az Előszót –, hogy az addigra múlttá vált jelent szembesítse saját tapasztalataival, vagy azért, hogy gazdagítsa velük tárházát”.

Melyek a tanítás során szerzett tapasztalatok? Milyen konkrét, a tanítás során felvetődött problémákkal kell szembesülnie a tárgyat oktatóknak? Elsősorban és leginkább elmélet és gyakorlat egymást kölcsönösen kizáró, jobb esetben megkérdőjelező ellentétével. Hadd soroljak föl néhányat!

A beteg csecsemő édesanyja boldogan újságolta a nővérnek a következőket: hallottam a doktornőtől, hogy milyen drága külföldi gyógyszerrel kezelik a gyermekemet. A nővér tudja, hogy a nagyon drága külföldi gyógyszer a hazai előállítású C-vitamin tablettá.

Hogyan reagáljon a nővér? Mikor cselekszik helyesen; ha hallgat, vagy ha megmondja, hogy a csecsemő jelenleg csak C-vitamint kap? Mit tegyen?

Polytraumatizált fiatal nő férfitbeteg az intenzív osztályon azzal a kéréssel fordult az ápolónőhöz: tegye lehetővé számára, hogy barátnőjével is találkozhatson úgy, hogy ezalatt a feleség nehogy megzavarja.

Mit tegyen az ápoló?

Mikor cselekszik helyesen: ha lehetővé teszi a találkozást, vagy ha nem?

Rákos beteggel nem közölték a diagnózisát. A beteget még a tanulóápolóktól is óvták, külön szobába helyezték, nehogy tudomást szerezzen betegsége jellegéről. A beteg a kórterem asztalán levő kórlapból tájékozódott állapotáról. Ezután a tanulóápolót kezdte faggatni (akivel aztán azt is tisztázni kellett: ki a felelős az effajta tájékoztatásért).

Ugyancsak megtörtént az alábbi eset is:

Az édesanyját az osztályvezető professzor és a gyermeket kezelő osztályos orvos külön-külön tájékoztatta gyermeke állapotáról. A szülő a két információt különbözőnek vélte. A professzor szavaiból azt hallotta ki, hogy van remény gyermeke gyógyulására. Az osztályos orvos tájékoztatásából azt vonta le, hogy fel kell készülnie a legrosszabbra. A kétségbeesett édesanya a következő kérdést intézte az ápolóhoz: „Nővérke, kinek higgyek?”

Iskolánk eddig három alkalommal rendezett ápolásetikai konferenciát. Az I. magyarországi nővérekongresszust 1991. október 28-án, Batthyány-Strattmann László születésnapján tartottuk „Etika az ápolásban” címmel. Mottónk Konrád György szép gondolata volt: „Minden emberi élet abszolút érték.” Az ebből az alkalomból kiadott Batthyány-füzet tartalmazza a mintegy 200 résztvevő által meghallgatott előadásokat, többek között dr. Blasszauer Béláét, aki „A nővér is ember”, dr. Ádám Györgyét, aki „Az egészségügyi dolgozó jogállása az egészségügyi törvény tükrében”, dr. Ballért Piroskáét, aki „Hippokratész noster”, Gaál Lajosnéét, aki „Intimitás az egészségügyben”, Kovács Bodnár Ágnesét, aki „Betegtájékoztatás a nővéri gyakorlatban” címmel tartott korreferátumot. 1992-ben dr. Neumark Tamás adott tájékoztatót az ország egész területéről összesereglett hallgatóságnak „Erkölcsei pluralizmus a betegápolásban”, dr. Schultz Károly „Etikai dilemmák a csecsemő és a gyermek intenzív ellátása során”, Buncsik Ildikó, a Heim Pál Kórház

(Budapest) osztályvezető főnővére „A család ápolásba történő bevonása a gyermek kórházi tartózkodása idején”, dr. Jakab Tibor és dr. Blasszauer Béla „Nővéretika az idősök egészségügyi ellátásában”, dr. Hegedűs Katalin „A hospice-munka: a haldokló gondozásának etikai kérdései” címmel.

Az elmúlt évben konferenciánk nemzetközivé terebélyesedett. Előadást tartott: Edith Holm (Koppenhága) „Az etika oktatása a nővérképzésben”, dr. Sorén Holm (Koppenhága) „Az orvosok és az ápolók közötti viszony Dániában”, dr. Polcz Alaine (Budapest) „A nővér munkája a terminális állapotban levő betegek mellett”, dr. Wolfgang Beese (Erfurt) „Nehéz ápolónak lenni a folytonosan változó világban”, dr. Schultz Károly (Szekszárd) „Beteg felvilágosítás gyermekkorban” címmel.

Munkánk elismeréseként hivatalosan jóváhagyták annak az iskolafejlesztési alapítványnak a működését (Batthyány-Strattmann László Iskolafejlesztési Alapítvány, 1146 Budapest, Dózsa György út 25-27., Számlaszám: IBUSZ Bank 218-93098/901-04691), amely kettős célt tűzött ki: egyrészt a szakmai képzés, a nyelvtanulás támogatását, másrészt az ápolásetika tanításának, a hagyománnyá vált etikakonferenciák megrendezésének finanszírozását.

Munkánkat figyelemmel kísérte a Bulletin of Medical Ethics (1. az 1991. június) bekapcsoltak bennünket nemzetközi felmérésbe, több európai és Európán kívüli társaság tagjává váltunk.

(Az 1994-ben kiadott 5. sz. Batthyány-Füzetekben megjelent tanulmány rövidített változata.)

Írta: Schultz Károly

Betegfelvilágosítás gyermekkorban

Ki dönthet egy gyermeknél arról, hogy milyen kezelést, milyen műtétet végezzenek? A gyermek, a szülő, az orvos vagy netalán mind a három együtt? A betegfelvilágosítás területén a jogi szabályozás a világ valamennyi országában, így hazánkban is egyértelmű. A mindennapi gyakorlatból tudják, akik gyermekosztályon dolgoznak, hogy 18 éves életkor alatt csak szülő beleegyezésével lehet a gyereken bármiféle kezelést vagy beavatkozást elvégezni.

Ezt mondja a jog. Ha a beteg ennél az életkornál fiatalabb, akkor az informált beleegyezést, az aláírást csak a szülőtől fogadják el. Az elmúlt tíz évben azonban világszerte a gyermekorvosok egyre gyakrabban hangoztatják azon véleményüket, s Magyarországon is az idén először, egy kongresszuson szóba került, hogy nem igazán helyes az életkor szerinti meghatározás.

A gyermekek már sokkal fiatalabb korban is megértik az orvosi problémákat, bevonhatók a döntésekbe és igenis joguk van, mint betegnek, hogy véleményüket hangoztassák, és ők dönthessék el azt, hogy bizonyos esetekben mi történjen velük. Tisztázásra vár, pl. Magyarországon is az, hogy meddig terjed a szülői felelősség és a szülő joga, hogy mely kórtól és szituációtól elengedhetetlen a gyermek beleegyezése is az orvosi beavatkozásnál.

Itt a gyermekorvosnak rendkívül nagy felelőssége van, ha ő felméri, hogy milyen képességekkel rendelkezik a gyerek, rendelkezik-e olyan tulajdonságokkal, ami ehhez a döntéshez szükséges. Ebből adódik az a kérdés, hogyan ítéltető meg egy gyerek döntésképesége egy gyógykezeléssel kapcsolatban. Ez a képesség nem alakul ki